

KÜLÖNFÉLÉK

Methods in Dialectology XV.

Dialektológiai metodológiai konferencia, Groningen, 2014. augusztus 11–15.

1. A groningeni egyetem adott otthont az immáron tizenötödik ízben megrendezett dialektológiai metodológiai konferenciának, amelyet háromévente tartanak meg, a világ minden tájáról érkező kutatók részvételével. A konferencia célja a legújabb kutatási irányok és módszerek bemutatása mellett az volt, hogy a résztvevők bepillantást nyerjenek a különböző műhelyekben folyó nagyobb projektekbe.

A program több jelentős dialektológiai irányzat mentén szerveződött: négy, sokszor öt párhuzamos szekcióban zajlottak az előadások, öt napon keresztül, közel 150 kutató részvételével az Egyesült Államoktól Japánig. Az előadások két francia nyelvű prezentáció kivételével angol nyelvűek voltak. Öten tartottak plenáris előadást jelentős dialektológiai adattárak kialakításáról és elemzéséről (FRANS GREGERSEN, NAOMI NAGY), a nyelvi adat és adattár fogalmának változásáról (MARK LIBERMAN, JACOB EISENSTEIN), a térbeliség szempontját érvényesítő genetikai kutatások és a dialektológia kapcsolatáról (BRIGITTE PAKENDORF). A részletes program és az előadások absztraktjai elérhetők a konferencia honlapján (<http://methodsxv.webhosting.rug.nl/complete-schedule.php>). A továbbiakban a teljesség igénye nélkül ismertetem a konferencián elhangzott előadások alapján kirajzolódó legfontosabb kutatási irányokat, módszertani újításokat és szemléletbeli változásokat.

A konferencia helyszínéből adódóan is (Groningen az adattárak automatikus fonetikai elemzésén alapuló kvantitatív dialektológia központja) a dialektometria mint elemzési módszer jelent meg a leghangsúlyosabban. Az ebben a témában tartottak közül módszertanilag kiemelkedő WILBERT HEERINGA és FRANS HINSKENS előadása, amelyben a Levenshtein-algoritmus három- és ötdimenziós továbbfejlesztésének alkalmazásával vizsgálták a dialektusok standard felé való elmozdulásának hatását a nyelvjárásközi hasonlósági viszonyokra. Új irányként jelentkeznek a dialektometriai kutatásokban a GOEBL által meghatározott – a dialektometria alkalmazhatóságát kizárólag a nyelvatlaszok adatainak elemzésében látó – kereteket feszegető, szövegtörzset alapú dialektometriai elemzések (JACK GRIEVE, COSTANZA ASNAGHI & TOM RUETTE; BENEDIKT SZMRECSANYI & CHRISTOPH WOLK).

A dialektometriai kutatásokat általában saját fejlesztésű eszközökkel végezzük. Úgy látszik azonban, hogy föltámadt az igény a dialektometria szélesebb körű alkalmazhatóságának megteremtésére, elsősorban a hagyományos dialektológiai adattárakkal rendelkező európai nyelvészeti műhelyekben. Három, online elérhető, szabadon használható eszközt is bemutatott a konferencián. A résztvevők külön műhelyben sajátíthatták el a groningeni fejlesztésű, számítógépen megfelelően rögzített adatok Levenshtein alapú dialektometriai elemzésére alkalmas Gabmap program használatát THERESE LEINONEN és WILBERT HEERINGA segítségével. Hasonló, automatikus fonetikai elemzésen alapuló eszközt fejlesztettek ki ibériai kutatók Diatech+ néven (GOTZON AURREKOETXEA, KARMELE FERNANDEZ, JESUS RUBIO, GOTZON SANTANDER & IKER USOBIAGA), illetve az atlaszadatok

előzetes kategorizációján alapuló, szintén online elérhető dialektometriai elemzöt mutattak be GeoLing néven német és osztrák kutatók (SIMON PRÖLL, SIMON PICKL, AARON SPETTL, STEPHAN ELSPASS, WERNER KÖNIG & VOLKER SCHMIDT).

A kvantitatív adatelemzési módszerek többnyire elfedik az elemzés háttérében álló nyelvi struktúrákat, jelenségeket. Egyre inkább megfogalmazódik azonban az az igény, hogy az aggregált adatelemzés térképesen, grafikusan megjelenített, elvont végeredménye mellett a konkrét nyelvi jelenségek is láthatóvá váljanak (l. pl. SIMONETTA MONTEMAGNI & MARTIJN WIELING).

A dialektometriai elemzések alapvetően a hagyományos módszerekkel készült nyelv-atlaszok adatait hasznosítják. A kvantitatív megközelítés semlegesíti a lejegyzések bizonyos esetlegességeit, mégis éppen az ilyen jellegű eljárások mutatnak rá legvilágosabban a hagyományos, több kutató által gyűjtött és lejegyzett adatok fonetikai szempontú elemzhetőségének korlátaira (l. pl. ANDREA MATHUSSEK). Nem meglepő tehát, hogy a lejegyzések pontosságának erősödő megkérdőjelezése oda vezetett, hogy az akusztikai mellett az artikulációs adatgyűjtés, nem laboratóriumi, hanem terepi körülmények között is prioritássá vált (l. a ETSKE OOIJEVAAR, BEN HERMANS, FRANS HINSKENS, MARC VAN OOSTENDORP & PATRYCJA STRYCHARCZUK szervezte szekció előadásait).

A dialektometria mellett a variacionalista szemléletű akusztikai kutatások látszanak leginkább meghatározónak. Az ilyen jellegű kutatások jellemző célja egy-egy hangváltozás háttérének minél pontosabb feltárása (l. pl. AARON DINKIN & ROBIN DODSWORTH), különös tekintettel a változások térbeli elterjedtségében föllelhető különbségekre, lehetőség szerint összekapcsolva egymással a percepciós és produkciós vizsgálatok eredményeit (l. pl. ANNE-FRANCE PINGET, RENE KAGER & HANS VAN DE VELDE; TYLER KENDALL & VALERIE FRIDLAND). Külön szekció foglalkozott a magánhangzó-minőségek akusztikai elemzésének módszertani vonatkozásaival ANNE FABRICIUS és DOMINIC WATT szervezésében.

Az évtizedek óta alkalmazott kutatási módszerek tekintetében lehetőség nyílik az összegzésre, illetve a problémák, buktatók feltárására (l. pl. a SUZANNE WAGNER és ISABELLE BUCHSTALLER szervezte szekció előadását a panelvizsgálatokkal kapcsolatos módszertani kérdésekről). Az összegző jellegűek közül kiemelendő DENNIS PRESTON előadása, amelyben átfogó képet adott a percepciós dialektológia múltbeli eredményeiről és jövőbeni lehetőségeiről, egyszersmind meghatározva a Folk Linguistics (népi nyelvészet) területén belül a percepciós dialektológiai kutatások helyét és összefüggéseit más részterületekkel.

A konferencia szervezői fő témaként a nyelvjárássok (és ezzel összefüggésben a dialektológia) jövőjét jelölték meg. Noha az egyes nyelvváltozatok önállósága megkérdőjeleződhet a távolságfüggetlen kommunikáció és a földrajzi mobilitás korában, még az e vonatkozásokban élenjáró Észak-Amerikán belül is – több előadás megállapítása szerint – megállíthatatlanul folynak tovább a korábban már különböző irányokban elindult, jelenleg is az eltéréseket erősítő nyelvi változások (különösen, de nem kizárólag a magánhangzó-rendszereket illetően), a jövőben is bőséges feladatot adva a dialektológusoknak.

VARGHA FRUZSINA SÁRA
Eötvös Loránd Tudományegyetem